

KRIG. Fra 1990 til udgangen af juni 2018 deltog det danske forsvar i 76 militære operationer i regi af FN, Nato, OSCE og internationale koalitioner, hvilket svarer til cirka seks gange så mange operationer som under den kolde krig. Arkivfoto: Finn Frandsen

Militær. Danmark går mere i krig og vælger oftere side

Danmark vælger i højere grad end tidligere side i militære konflikter frem for at handle som repræsentant for hele det internationale samfund.

ANALYSE

RASMUS MARIAGER, CLARA LYNGHOLM K. MORTENSEN OG ANDERS WIVEL

I denne måned er det 20 år siden, Folketinget besluttede at stille danske F-16-fly til rådighed for en Nato-aktion over det vestlige Balkan. Med beslutningen brød Danmark 50 års fast praksis om udelukkende at gå i krig med udgangspunkt i et direkte mandat fra FN's Sikkerhedsråd. Under indtryk af det serbiske regimes brutale fremfærd over for den albanske befolkning i Kosovo, et fastlåst Sikkerhedsråd, hvor hverken Rusland eller Kina ønskede et indgreb, og et klart ønske fra flere allierede, særligt USA, om at gribe ind, valgte Danmark sammen med sine allierede i Nato at lægge et maksimalt pres på den serbiske leder Slobodan Milošević.

Beslutningen blev af ledende politikere fra både den daværende socialdemokratisk-radikale regering og den borgerlige opposition betegnet som en nødvendig undtagelse fra almindelige danske principper om at knytte dansk militært engagement til en utvetydig opbakning fra et samlet internationalt samfund i form af FN's Sikkerhedsråd. Set i bakspejlet fremstår Kosovo imidlertid mere som et skridt på vejen i udviklingen af Danmarks militære aktivisme end som en undtagelse. Hvordan skal det forstås?

Danmarks militære engagement ud over det nationale forsvar foregik i perioden 1948-1989 eksklusivt i FN-regi. Udgifterne til de danske FN-bidrag indgik ikke i forsvarsbudgettet, og FN-soldaterne var typisk frivillige. FN-bidraget konkurrerede derfor ikke med det nationale forsvar om hverken mandskab eller penge. Alle danske bidrag havde udgangspunkt i en specifik FN-resolution, og der var tale om fredsbevarende operationer karakteriseret ved upartiskhed, samtykke fra de stridende parter og ikkebrug af våbenmagt. I alt bidrog Danmark fra 1945 til 1989 til 13 internationale militære operationer, hvor de 12 var i FN-regi, mens det sidste var Danmarks bidrag til de allieredes besættelse af Tyskland efter Anden Verdenskrig.

SIDEN 1990 har Danmarks militære enga-

gement undergået markante ændringer. Fra 1990 til udgangen af juni 2018 deltog det danske forsvar således i 76 militære operationer i regi af FN, Nato, OSCE og internationale koalitioner, hvilket svarer til cirka seks gange så mange operationer som under den kolde krig. I samme periode foretog forsvaret over 70.000 udsendelser – mere end dobbelt så mange som under hele den kolde krig.

Den kolde krigs ophør betød en voldsom stigning i efterspørgslen efter FN-operationer. Ses der alene på antallet af militære operationer i FN-regi, som Dan-

mark gennem perioden 1990-2018 har besluttet at deltage i, så er tallet højt – i alt 33 – men faldende. Fra midten af 1990'erne indtraf det et tydeligt skifte: FN havde svært ved at varetage de udsendte soldaters sikkerhed og opfyldte det internationale samfunds mål i konflikter, som var både voldelige og komplekse. Samtidig var formålet med det militære engagement under forandring fra fredsbevarende missioner med begrænset bemyndigelse til at anvende magt til nu også at dække fredsskabelse og beskyttelse af civilbefolkning med bemyndigelse til at

anvende magt og indgå i direkte kamp-handlinger.

Nato erstattede derfor FN som den væsentligste institutionelle ramme for Danmarks militære engagement, og i perioden 1990-2018 bidrog Danmark til hele 25 Nato-operationer. Ændringen i Danmarks militære engagement er oven i købet endnu større, end tallene viser: Når det gælder både den politiske tyngde af operationerne og antallet af udsendte soldater, så var Nato nu den centrale organisation, som eksempelvis i det tidligere Jugoslavien og Afghanistan. En væsentlig ny udvikling over de sidste to årtier er deltagelsen i internationale koalitioner, der hverken er indlejret i FN, Nato eller andre internationale organisationer. Danmark vælger således i højere grad end tidligere side i konflikter frem for at handle som repræsentant for hele det internationale samfund.

Betyder det, at der er frit valg på alle hylder? Nej, efterspørgslen efter Danmarks militære engagement har ændret sig, og skiftende danske regeringer har i høj grad valgt at efterkomme denne efterspørgsel – ikke mindst, når den er kommet fra USA. Men målene om at bidrage til international fred og sikkerhed er fortsat de samme, og det militære engagement er med få undtagelser baseret på et bredt flertal i Folketinget. De Nato-operationer, som rækker ud over opret-

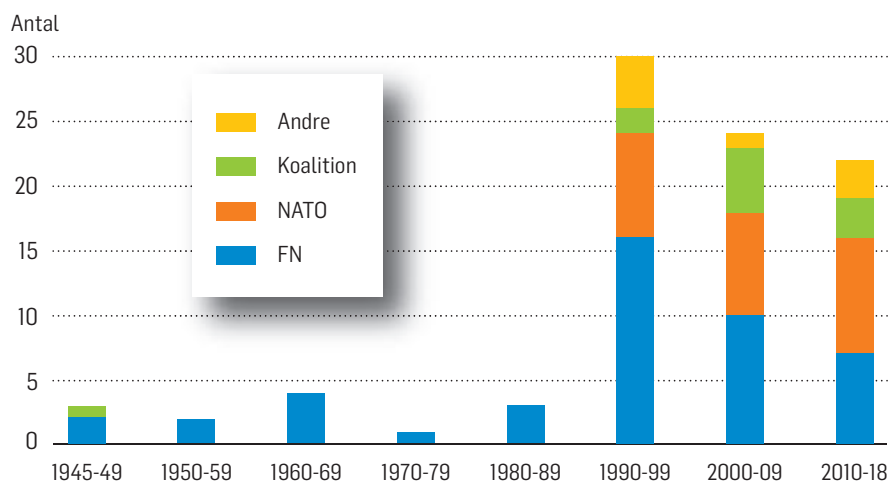
holdelsen af Nato-landenes suverænitæt, foregår typisk med bemyndigelse fra FN, og det samme gælder de internationale koalitioner. FN's rolle er således ikke udspillet, men den er mindre central end i begyndelsen af 1990'erne. Som den seneste udgave af det anerkendte Commitment to Development Index viser, så er Danmark

fortsat mønsterelev i den globale klasse, når det gælder bidrag til international fredsskabelse og sikkerhed. Det betyder ikke, at vi skal være blinde for de alvorlige menneskelige, økonomiske og politiske udfordringer, der følger af vores militære engagement.

Men vi bør være opmærksomme på, at udfordringerne i lige så høj grad er resultatet af langstrakte udviklinger, som af de få undtagelser og brud, der oftest løber med opmærksomheden.

Rasmus Mariager og Anders Wivel er ledere af den uafhængige udredning om Danmarks militære engagement i Kosovo, Irak og Afghanistan. Clara Lyngholm K. Mortensen er forskningsassistent på udredningen.

Danmarks militære engagement i internationale operationer

Demente er ikke tanketomme grøntsager

der. Her fremlægges et fejlagtigt syn på mennesker, der har nedsatte kognitive funktioner og derfor problemer med sprog og hukommelse.

Lad mig uddybe de tre stigmatiserede syn på mennesker, som mangler sprog og hukommelse:

1. Den verbale fortælling er menneskets eneste vej til dialog og erkendelse. Jeg er uenig i dette menneskesyn. Mennesket er i dialog med andre mennesker, allerede inden det udvikler sprog, og det udtrykker sig livet igennem med tegn, lyde og bevægelser.

Selv om et menneske mister sproget, kan det stadig udtrykke sig. Den nyligt afdøde teoretiske fysiker Stephen Hawking er et eksempel på et menneske, der kunne udtrykke selv meget store tanker og ideer uden direkte adgang til at være i dialog. Han kommunikerede gennem teknologi og ved at kontrollere en muskel i sin kind. Han levede i mange år uden direkte at kunne tale sig frem til nye erkendelser.

Det tog lang tid for ham at få skrevet en sætning, og han kunne derfor ikke opretholde en dialog med andre i traditionel forstand.

Men det mangelfulde sproglige udtryk reducerede på ingen måde hans identitet, tværtimod blev hans karakteristiske fremtoning og lyden af hans computerstemme ikonisk.

Der er mange bud på, hvordan Hawking gjorde sine bemærkelsesværdige erkendelser om universet, for eksempel at de skete som pludselige aha-oplevelser.

De skete ikke, mens han diskuterede og argumenterede, altså udtrykte sig

sprogligt, men som i glimt i hverdagslivet.

Der er en beskrivelse af, hvordan kaffekoppen med roterende skum foran ham med et slag førte til en abstrakt erkendelse om universets udvidelse.

Store indsigter og åbenbaringer er noget, vi skriver ned og formidler til andre med sprog, men de sker ikke nødvendigvis gennem en sproglig fortælling.

Daglige hverdagserkendelser kan på samme måde opstå som ikkesproglige hændelser, der skaber sanselige, kunstneriske og dybtfølte indsigter. Det afspejler sig i en række terapeutiske metoder, hvor sproget kan være vigtigt for at oversætte sådanne erkendelser, men ikke er den eneste vej til dem.

2. Mennesker mister, hvem de er, når de ikke kan fortælle en samlet historie om deres liv. Jeg er uenig i dette menneskesyn, og må vende det på hovedet og spørge, hvornår vi som mennesker er, hvem vi er.

Er det, når vi fortæller en samlet historie om vores liv, eller er det, når vi er helt væk i en oplevelse? For eksempel når vi glemmer os selv i et stykke musik, når vi leger, spiller, elsker, når vi er opslugt af en bog, når et væld af følelser overvælder os og gør, at vi ikke længere er 'samlede'.

Måske er det netop i situationer, hvor ordene ikke slår til, at vi lever allermost – og rammes allerhårdst på godt og ondt?

Sofia Lauritsen er et bud på en person, som går uden om det sproglige for at finde sig selv og komme videre i livet.

Hun har fortalt sin personlige historie til Politiken med overskriften: 'Jeg nåede aldrig at forfølge den ene ulykke, før den næste ramte som en altædende tornado ud af det blå'.

Tornadoen af ulykker betød at Sofia som 21-årig mistede sin kæreste, som 22-årig sin mor og som 23-årig sin far. Hun kom ovenpå ved at spille klaver og forklarer det med, at »lyden af de blide toner lindrer«. Hun var desperat efter at få lov til at »mærke klaverlyden dulme min hjertebanken«. Derfor sneg hun sig ind på hospitalsafdelinger og opholdsstuer, hvor hun vidste, der stod et klaver.

Ud over denne ordløse bearbejdning nævner Sofia også, hvordan en psykolog hjalp hende. Nogle dage ved at være tilskuer til det kaos, hun var i, men »andre dage holdt hun bare om mig«.

Så hun havde glæde af terapi, muligvis baseret på en narrative metode, herunder af at bearbejde sine omfattende tab gennem ordløse udtryk og ordløst samvær.

Psykologen siger ikke verbalt, at hun er der for hende, men viser det ved at holde om hende. Handlingen kan virke mere præcis end ordene. Komponisten Mendelssohn-Bartholdy var inde på lidt af det samme. Han mente, at musik mere præcist udtrykte hans følelser end ord:

»Ord forekommer mig så ubestemmelige, så upræcise, så lette at misforstå – i sammenligning med musik, som fylder sjælen med tusind følelser. Det, der bliver udtrykt i musik, jeg elsker, er ikke for uklart til at blive udtrykt i ord, men

Relationer dannes ikke kun gennem sprog og ord, de skabes gennem samhandling og samvær

de. Jeg er dybt uenig i dette syn på demens og på mennesker med demens. Jeg har i mange år arbejdet som musikterapeut på plejehjem, hvor størsteparten af borgerne var ramt af en demenssygdom.

Jeg fulgte dem, fra de flyttede ind, til de døde. Jeg oplevede ikke én eneste gang et menneske med demens, som vi ikke kunne kommunikere med – men det var en kommunikation på deres præmisser og meget ofte uden ord.

Fortællingerne om deres liv betød meget, helt i tråd med narrativ psykologi. Dem fik vi i små brudstykker fra personer selv, når særlige sansoplevelser førte dem tilbage til hændelser tidligere i livet. Det kunne være, når vi sammen så på billeder, smagte hjemmebag, sang, lyttede til musik, eller når en ting pludselig fik minder til at væde frem. Vi fik vigtig information og indblik i deres livshistorie, når vi talte med pårørende.

Viden om, hvad der havde betydet noget for personen, og hvad der betød noget for dem nu, delte vi i personalegruppen. Vi oplevede borgerne med demens som mennesker med en stærk identitet – og at de bevarede den til det sidste.

tværtimod for præcist« (citater er fra Lars Ole Bondes bog 'Musik og menneske' (2009)).

3. Demensramte reduceres fra mennesker til grøntsager når de ikke kan fortælle eller genken-

de. Man kan vel sige, at de bevarede en grundtone eller en grundstemning. Som personale havde vi en klar oplevelse af, om en persons grundtone ændrede sig. Måske var den skinger, så vi skulle hjælpe personen til at falde til ro. Måske var grundtonen vibrerende eller sørgmodig, og vi forsøgte at aflæse, hvad personen udtrykte.

I en trailer til filmen 'Alive Inside', som er set millioner af gange på YouTube, ser man en ældre demensramt mand, Henry. Han sidder hensunken i sin kørestol og kan ikke genkende sin datter.

Men så sættes hans musik på. Det er nøje udvalgt musik fra Henrys personlige spilleliste. Den indeholder fortællinger om, hvem han er.

Da han hører musikken, er der tydelig genkendelse. Mens han synger og bevæger sig til musikken, er han levende og vibrerende og åben for dialog. Der er ingen spor af grøntsag over ham.

En dansk pendant til videoklippene med Henry er kortfilmene 'Lyden af liv' (2017) fra TV Midtvest, som i april 2018 fik en international pris for bedste dokumentar.

Landmanden Tage kan på grund af demens ikke længere gå eller tale. Vi ser ham deltage i musikerterapi og ser ham reagere på musikken, smile, give hånd og være nærværende.

Da musikterapeuten afslutter sessionen og siger tak for i dag, svarer Tage både med et 'tak' og ved at pege på en billedramme på væggen.

Den rummer flere billeder af ham med hans familie og gården og et, hvor han arbejder i marken. Med den enkle gestus, uden ord, viser han noget om, hvem han

er. Han har en bevidsthed om sin identitet, på trods af svær demens og på trods af at han nogle gange ikke genkender og reagerer.

VI SKABES SOM mennesker i samvær med andre, også uden at tale sammen. Frem for at opfatte Henry, Tage og andre med demens som værende uden for rækkevidde, som grøntsager, er det vores opgave at finde ud af, hvordan vi slår grundtonen an og vækker personen, så samvær er muligt.

Det sker, som også den narrative terapi lægger vægt på, gennem bekræftende relationer. Relationer dannes ikke kun gennem sprog og ord, de skabes gennem samhandling og samvær. De bekræftes ikke af det, vi siger, men det, vi gør. Med 87.000 danskere med demens og op mod en halv million pårørende, som har demens tæt inde på livet, er det vigtigt, at vi er bevidste om vores fortællinger om demens. Vi må forcaste fortællingen om, at ord og sprog er den eneste vej til menneskelig erkendelse og forandring.

Vi må også forcaste fortællingen om, at vi kun er de mennesker, vi er, gennem en samlet historie om vores liv, og fortællingen om, at mennesker med demens er identitetsløse grøntsager.

Iser den sidste fortælling er stærkt stigmatiserende og har alvorlige konsekvenser for, hvordan pleje og omsorg tilrettelægges. Det kan vi ændre på ved at få mere viden om demens, sprog og hukommelsestab og ved at udforske, hvordan vi kan nå hinanden og skabe nærvær gennem andet end ord.

HANNE METTE OCHSNER RIDDER